

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)



PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

TA‘LIM JARAYONIDA TALABALARNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARINI ANIQLASH

Raximova I.R.

*Samarqand davlat srxitektura-qurilish universiteti
“Xorijiy tillar” kafedراسi o‘qituvchisi, mustaqil tadqiqotchi
+998937270066, rahimovsanjar59@gmail.ru*

Annotatsiya: Talabalarda milliy istiqlol g‘oyasiga sadoqat ruhini shakllantirish va mafkuraviy immunitetni rivojlantirish – ta‘lim jarayonining asosiy vazifalaridan biridir. Talabalarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish jarayoni, ularning ijtimoiy va ma‘naviy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Talabalarning tafakkuriga milliy istiqlol g‘oyasini singdirish jarayoniga jiddiy to‘siq bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: milliy, talaba, g‘oya, ijtimoiy-gumanitar, mafkuraviy immunitet, ta‘lim, shakllantirish.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СТРАТЕГИЙ РАЗВИТИЯ УЧАЩИХСЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация: Формирование духа лояльности к идее национальной независимости у студентов и развитие идеологического иммунитета является одной из основных задач образовательного процесса. Процесс формирования идеологического иммунитета у студентов важен для их социального и духовного развития. Это служит серьезным препятствием на пути внедрения идеи национальной независимости в сознание студентов.

Ключевые слова: национальный, студенческий, идея, социально-гуманитарный, идеологический иммунитет, воспитание, образование.

DETERMINING STRATEGIES FOR STUDENT DEVELOPMENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract: Formation of the spirit of loyalty to the idea of national independence in students and development of ideological immunity is one of the main tasks of the educational process. The process of forming ideological immunity in students is important for their social and spiritual development. It serves as a serious obstacle to the process of inculcating the idea of national independence in the thinking of students.

Keywords: national, student, idea, social-humanitarian, ideological immunity, education, formation.

Kirish. Talabalarni ta’lim jarayonida rivojlantirish strategiyalari muhim ahamiyatga ega, chunki ular o‘quvchilarning intellektual, emosional va ijtimoiy jihatdan o‘rishini ta’minlaydi. Talabalarni rivojlantirishda bir qator strategiyalarni qo‘llash mumkin. Quyida bu strategiyalarni aniqlashda e’tiborga olinishi kerak bo‘lgan ba’zi asosiy usullarni keltiraman:

Har bir talaba o‘ziga xos va unikaldir. Shuning uchun talabalarga individual yondashish, ularning ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlarini inobatga olish zarur. Bu strategiya orqali o‘quvchilar o‘z imkoniyatlarini yanada yaxshi ochib berishi mumkin.

Adabiyotlar sharhi. Talabalar o‘quv jarayonida faollik ko‘rsatishi, o‘z fikrlarini bildirib, guruhlarda ishlash orqali yangi bilimlarni mustahkamlashi zarur [1]. Faol o‘quv metodlari orasida:

- Muammo asosida o‘rgatish (Problem-based learning);
- Kritik fikrlashni rivojlantirish [2];
- Case study (vaziyat tahlili) va boshqa interaktiv usullarni qo‘llash mumkin.

Zamonaviy texnologiyalarni ta’lim jarayoniga kiritish talabalarning qiziqishini oshiradi va yangi bilimlarni o‘zlashtirishda samaradorlikni oshiradi. Virtual sinflar, onlayn resurslar, ta’lim dasturlari va mobil ilovalar talabalarga o‘quv materiallarini interaktiv ravishda o‘rganishga yordam beradi [3].

Talabalar o‘z o‘rganish jarayonini boshqarish, vaqtni samarali tashkil etish va mustaqil ishlash ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari kerak. Buning uchun motivatsiya, maqsad qo‘yish va o‘z-o‘zini tahlil qilish muhimdir.

Talabalar o‘z fikrlarini yangicha va innovatsion tarzda ifodalashlari kerak. Kreativlikni rivojlantirish uchun masalalar va vazifalar berish, brainstorming (boshqa usullar bilan fikrlarni yig‘ish) sessiyalarini o‘tkazish samarali bo‘ladi [4].

Talabalarni guruhlariga bo‘lish va jamoaviy ishlash orqali ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, muammolarni birgalikda hal qilishda yordam beradi. Guruh faoliyati o‘zaro muloqot va hamkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchilar o‘z talabalarini yaxshiroq tushunishlari va ularning rivojlanishini kuzatib borishlari kerak. Muntazam fikr almashish, konstruktiv baholash va maslahatlar berish talabaning o‘zini o‘zi rivojlantirishiga yordam beradi.

Talabalar rivojlanishini faqatgina an’anaviy baholash tizimlari orqali emas, balki ijtimoiy, emosional va kognitiv o‘zgarishlarni ham hisobga olib tahlil qilish kerak. Bunda turli baholash usullari, masalan, portfoliolar yoki o‘zini baholash metodlari qo‘llanilishi mumkin.

O‘quvchilarga o‘zlarini qanday qilib rag‘batlantirishni, maqsadlar qo‘yishni va ularga erishishni o‘rgatish ularning muvaffaqiyatlariga erishishda muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchilar o‘z malakalarini doimiy ravishda oshirib borishlari kerak. Ularning yangi pedagogik

yondashuvlar va texnologiyalarni o‘zlashtirishlari talabalarga sifatli ta’lim berishga imkon yaratadi.

Bu strategiyalarni amalga oshirish orqali ta’lim jarayonida talabalar o‘z imkoniyatlarini to‘liq ishga solishlari va yanada muvaffaqiyatli bo‘lishlari mumkin. Rivojlanishning har bir jihatini hisobga olib, ta’lim jarayonini maksimal darajada samarali qilish mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada adabiyotlar tahlili, natijalar qiyoslash va taqqoslash, ilmiy va amaliy kuzatish usuli, ta’lim jarayonida talabalarni rivojlantirish strategiyalari o‘rganilgan.

Tahlil va natijalar. Oliy ta’lim muassasalarida milliy istiqloq g‘oyasini va ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘rganish jarayonida o‘quvchilarni tarbiyalashda mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Talabalarda milliy istiqloq g‘oyasiga sadoqat ruhini shakllantirish va mafkuraviy immunitetni rivojlantirish – ta’lim jarayonining asosiy vazifalaridan biridir.

Talabalarning milliy istiqloq g‘oyasini o‘zlashtirish darajasini baholash uchun quyidagi besh daraja aniqlangan:

Birinchi daraja – talabalar mafkuraviy immunitet haqida ma’lumotga ega emaslar.

Ikkinchi daraja – g‘oya haqida xabardor, ammo uni haqiqiy hayotda his etishmaydi va amalda qo‘llamaydi.

Uchinchi daraja – nazariy bilimlarga ega, lekin ularni amalda qo‘llashda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

To‘rtinchi daraja – milliy istiqloq g‘oyasini tushunishadi, vaziyatni to‘g‘ri baholay olishadi va mafkuraviy tahdidlarga qarshi munosabatlarini mustahkamlashgan.

Beshinchi daraja – talabalar milliy istiqloq g‘oyasini hayotlarida faol qo‘llab, har qanday vayronkor mafkuraviy va siyosiy ta’sirlarga qarshi kurashishga tayyor.

Bu darajalarni o‘rganish orqali talabalar o‘z fikrlarini mustahkamlash va mafkuraviy immunitetlarini rivojlantirishlari mumkin. O‘qituvchilar bu jarayonda o‘z rolini to‘g‘ri anglab, talabalarni samarali tarbiyalashga qaratilgan usullarni qo‘llashlari muhimdir.

Talabalarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish jarayoni, ularning ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Oliy ta’lim muassasalarida talabalarga begona mafkuralarning ta’sirini anglash va ularga qarshi kurashish ko‘nikmalarini berish, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish zarurdir.

Biroq, ko‘plab talabalarda mafkuraviy immunitet tushunchasini to‘g‘ri anglash va uni amalda qo‘llashda qiyinchiliklar mavjud. Ularning e’tiqodlari va qarashlarini himoya qilishdagi zaifliklar, aksariyat hollarda, dars jarayonida va auditoriya tashqarisida begona g‘oyalarga qarshi kurashishni yetarlicha o‘rganmaganliklaridan kelib chiqadi. Shuning uchun talabalarga mustaqillik mafkurasiga qarshi fikrlar va qarashlarga nisbatan murosasiz bo‘lishni o‘rgatish lozim.

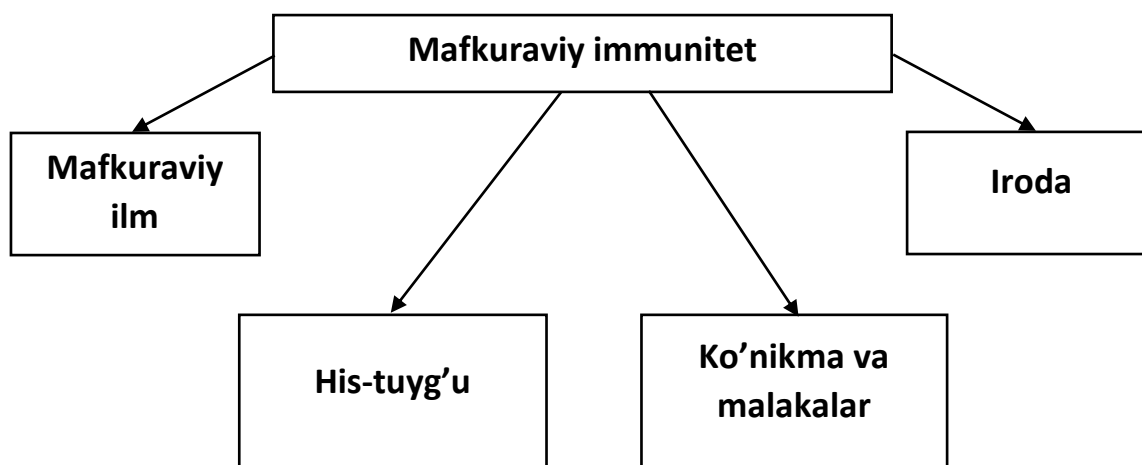
Bu muammo, o‘z navbatida, ijtimoiy befarqlik, siyosiy beqarorlik va ma’naviya e’tiborsizlik kabi salbiy holatlarni kuchaytiradi. Istiqloq g‘oyasining rivojlanishi va fuqarolar

ijtimoiy shakllanishi uchun muhim to‘siqlar yaratadi. Bunday holatlar, o‘z navbatida, talabalarning tafakkuriga milliy istiqlol g‘oyasini singdirish jarayoniga jiddiy to‘siq bo‘lib xizmat qiladi.

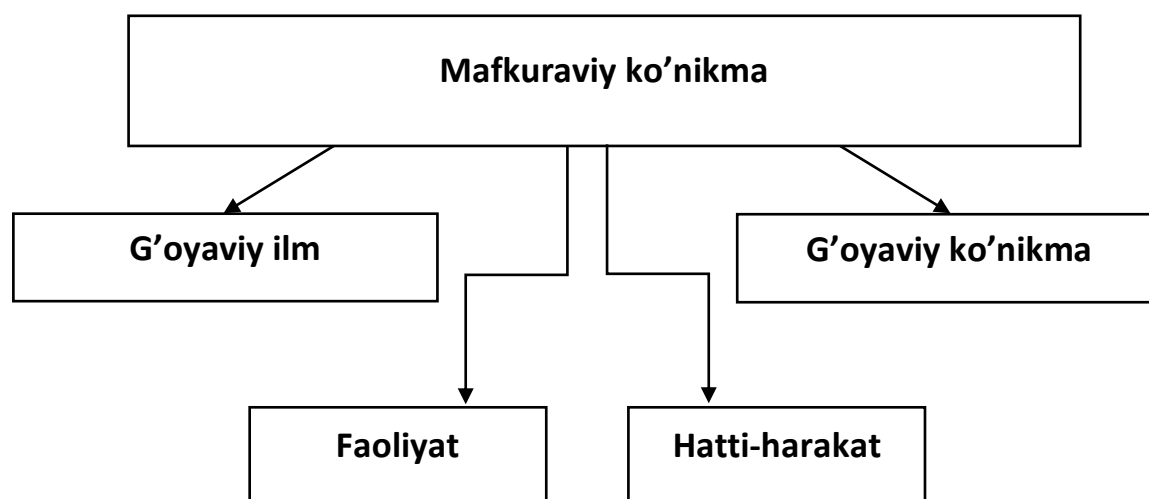
Talabalarda ilmiy va erkin dunyoqarashni rivojlantirish, ularga mustaqil fikrlash imkoniyatlarini yaratish bo‘yicha bajarilishi kerak bo‘lgan vazifalar oliy o‘quv yurtlarining muhim vazifalari hisoblanadi. XXI asrda yoshlarga turli mafkuralar tahdidi kuchayib borayotgan sharoitda, pedagogik faoliyat begona mafkuralarga qarshi kuchli immunitetni shakllantirishga qaratilishi zarur. Bu masalani hal qilishda muvaffaqiyatga erishmasdan, yoshlarimiz begona mafkuralarga nisbatan samarali javob bera olmaydilar.

Mafkuraviy tarbiya, yoshlarning ma‘naviya, ma‘rifiy, siyosiy va iqtisodiy bilimlarini faqat sirtqi qabul qilish bilan cheklanmaydi. U, shuningdek, bu bilimlarni chuqur anglash va zamonaviy ijtimoiy hodisalar kontekstida ularning ahamiyatini baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi.

Mafkuraviy immunitetning umumiy va xususiy jihatlari mavjud bo‘lib, u muayyan sharoitlar bilan bog‘liq holda shakllanadi. Xususiy mafkuraviy immunitet, aniq vaziyatlarda paydo bo‘lib, ilmiy dalillar asosida mustahkamlanadi.



1-chizma. Ta‘lim jarayonlarini takomillashtirishda mafkuraviy immunitet



2-chizma. Ta’lim jarayonlarini takomillashtirishda mafkuraviy ko’nikma

Mustaqillik davrida yosh talabalar tarbiyasida yangi yo‘nalish – “ogohlik tarbiyasi” paydo bo‘ldi. Ushbu yo‘nalish yuqori insoniy fazilatlar va ijtimoiy burchlarni tarbiyalashni o‘z ichiga oladi. Xalq ta’limi faxriysi Abbos Mirrahimboev ogohlik tarbiyasining asosiy tamoyili mustaqil fikrlash ekanligini ta’kidlaydi. U quyidagi fikrlarni bildiradi:

“Yoshlarning ayrim noxolis yo‘llarga kirishi, ko‘rinishicha, hodisalar mohiyatini chuqur o‘rganmaslik va ularning ta’sirini yaxshi tushunmaslikdan kelib chiqadi. Bu esa, o‘z ruhiy holatini yomon biluvchi shaxslarning ta’siriga befarq qolishlari natijasida yuzaga keladi. Ana shunday shaxslarning salbiy ta’siriga uchragan talabalar asta-sekin botqoq holatga tushib borishadi. Bunday holatlarning oldini olish uchun talabalar, chiroyli ko‘rinishdagi, lekin zararli bo‘lgan ishlarning oqibatlarini yaxshilab o‘rganishlari va ularning ma’navi holatini tahlil qilishlari zarur. Shunday qilib, mustaqil fikrlash va chuqur o‘rganish orqali yoshlar ogohlikni saqlashlari va salbiy ta’sirlardan himoyalanihlari mumkin”.

Xulosa va takliflar. Mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlash uchun aniq va tizimli chora-tadbirlarni ishlab chiqish lozim. Bu, mafkuraviy tarbiya usullari, vositalari va mexanizmlarini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish bilan amalga oshiriladi. Agar bu yo‘ldan yurmasak, ekstremistlarning faoliyatini to‘xtatishga qanchalik harakat qilsak ham, fuqarolarimizni ehtiyotkor bo‘lishga chaqirsak, bu sa’y-harakatlarimiz umumiy g‘alati bo‘lib qoladi. Natijada, yoshlarimiz ekstremist g‘oyalarning ta’siriga tushish xavfi saqlanib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Соколов Ю.А. Бухара, Самарканд, Келиф в 1813 г. Публикация отрывка из “Путешествия мир-Иззатуллы в Среднюю Азию 1812-1813 гг.” Труды ТашГУ им. Новая серия. Вып. X. Исторические науки. Кн. 14. – Ташкент, 1957. – С.196.
2. Абу Тохир Хожа. Самария. – Т.: Мерос, 1989. – Б.14.
3. Абрамов М.М. Гузары Самарканда. – Т.: Узбекистан, 1989. – С. 4.
4. Morrison A.S. Russian rule in Samarkand 1868-1910. A Comparision with British India. – Oxford University Press. 2008. – P.81.